

УДК 338.4:338.516.4:303.4

ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ПРИРОДНИХ ЦУКРОЗАМІННИКІВ**Новицький К. О.**, здобувач, Інститут інноваційного провайдингу НААН, м. Київ**Новицький К. О. Тенденції інноваційного розвитку ринку природних цукрозамінників.**

В статті проаналізовано сучасний стан світового ринку природних цукрозамінників. Розглянуто процес формування ринку цукрозамінників в Україні та його вплив на вітчизняний ринок цукру. Виявлено основні проблеми розвитку українського ринку цукрозамінників, в т. ч. відсутність дієвого контролю за використанням цукрозамінників та підсолоджувачів штучного походження. На основі дослідження російського ринку цукрозамінників, який має спільні закономірності розвитку з українським, виділено основні тенденції на цьому ринку. Висвітлено особливості російського ринку цукрозамінників, основні сегменти споживання підсолоджувачів і цукрозамінників, насамперед виробництво жувальної гумки, здорового харчування. Відмічено істотний потенціал для його зростання, засилля на ньому імпортованих штучних підсолоджувачів, що несе небезпеку для здоров'я людини та тенденцію пошуку здорових продуктів з використанням природних підсолоджувачів, в першу чергу, – із стевії. Досліджено глобальний ринок природних цукрозамінників, насамперед, отриманих із стевії, як самий швидко зростаючий сегмент на ринку інтенсивних підсолоджувачів; найбільш затребувані галузі для застосування стевії, що виготовляють інноваційні продукти на основі стевії, основні країни, що швидко нарощують обсяги споживання продуктів на основі стевії. Показано роль споживачів в змінах, що відбуваються на ринку цукру та цукрозамінників. Обґрунтована необхідність прийняття необхідних законодавчих регуляторних актів, що сприятиме розвитку виробничих потужностей та забезпечить конкурентні позиції вітчизняним виробникам інноваційних продуктів на основі стевії.

Новицький К. А. Тенденции инновационного развития рынка природных сахарозаменителей.

В статье проанализировано современное состояние мирового рынка природных сахарозаменителей. Рассмотрен процесс формирования рынка сахарозаменителей в Украине и его влияние на отечественный рынок сахара. Выявлены основные проблемы развития украинского рынка сахарозаменителей, в т. ч. отсутствие действенного контроля за использованием сахарозаменителей и подсластителей искусственного происхождения. На основе исследования русского рынка сахарозаменителей, который имеет общие закономерности развития с украинским, выделены основные тенденции на этом рынке. Отражены особенности русского рынка сахарозаменителей, основные сегменты потребления подсластителей и сахарозаменителей, прежде всего, производство жевательной резинки, здорового питания. Отмечен существенный потенциал для его роста, засилье на нем импортных искусственных подсластителей, что несет опасность для здоровья человека и тенденцию поиска здоровых продуктов с использованием природных подсластителей, в первую очередь, – из стевии. Исследован глобальный рынок природных сахарозаменителей, прежде всего, полученных из стевии, как самый быстро растущий сегмент на рынке интенсивных подсластителей; наиболее востребованные отрасли для применения стевии, изготавливающих инновационные продукты на основе стевии, основные страны, быстро наращивающие объемы потребления продуктов на основе стевии. Показана роль потребителей в изменениях, происходящих на рынке сахара и сахарозаменителей. Обоснована необходимость принятия необходимых законодательных регуляторных актов, которые будут содействовать развитию производственных мощностей и обеспечат конкурентные позиции отечественным производителям инновационных продуктов на основе стевии.

Novitskiy K. Trends innovative market development of natural sweeteners.

Features market natural sweeteners and directions for its innovation. This article analyzes the current state of the world market natural sweeteners. Was considered the process of forming sweeteners market in Ukraine and its impact on the native sugar market. Were revealed the basic problems of the Ukrainian sweeteners market, including the effective control lack over the sugar substitutes usage and artificial sweeteners. Based on the research of Russian market of sweeteners, which has common development patterns of the Ukrainian, highlighted key trends in this market. Were represented the peculiarities of the Russian market sweeteners, major sweeteners consumption segments and sugar substitutes, especially the production of chewing gum, healthy diet. Was marked a significant potential for its growth, the dominance it imported artificial sweeteners that pose a risk to human health and trend finding healthy foods with natural sweeteners, primarily - with stevia. Research on the global market natural sweeteners, primarily derived from stevia as the fastest growing market segment of intense sweeteners, the most popular area for use stevia, manufacturing innovative products based on stevia, the main countries that rapidly increasing consumption of products based on stevia. Was presented the role of consumers in the changes occurring on the sugar and sweeteners. Was justified the necessary legal regulations to facilitate the development of innovative capacity and ensure the native producers competitiveness of innovative products based on stevia.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність на внутрішньому і світовому ринку все більше залежить від продукції, в основі якої знаходяться знання. Інновації стають головним засобом збереження конкурентоспроможності й невід'ємною частиною підприємницької діяльності. В зв'язку з необхідністю оптимізації харчування здорових людей, а також можливістю вирішення питань раціонального харчування людей, що страждають певними захворюваннями, у багатьох країнах світу йде пошук і створюються виробництва нових, нешкідливих для людини, низькокалорійних речовин, що підсолоджують, здатних задовольняти потреби організму людини, в тому числі хворих. В США більше половини, а в Європі близько 25% традиційно солодких продуктів випускається на основі цукрозамінників [1]. Понад 70% хворих на діабет вживають цукрозамінники і підсолоджувачі, серед інших верств населення цей показник значно нижчий [2]. Оскільки Україна належить до невеликої кількості країн, де культивується природний цукрозамінник – стевія, особливу увагу привертає ринок природних цукрозамінників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активно дослідження природних цукрозамінників почали вестися в другій половині ХХ ст. і були пов'язані з виявленням їх властивостей, селекцією, технологіями вирощування та отримання продуктів на їх основі. В Україні такими дослідженнями займаються такі науковці, як Бабієвський К. К., Давидович Ю. А., Завгородній В. М., Зубенко В. Ф., Ковальчук М. І., Кузнецова І. В., Лук'янова О. В., Ніколаєв Є. В., Роїк М. В., Стефанюк В. Й. та інші. Проблеми капіталізації та комерціалізації інноваційних продуктів, побудови інноваційної моделі наукоємного ринку висвітлено в роботах Володіна С. А. [3, 4]. Стрімке зростання світового ринку природних цукрозамінників спостерігається з початку ХХІ століття. Проте поки що більшість світових організацій, включаючи СОТ, ФАО тощо не виокремлюють природні цукрозамінники, а тим більше їх різновиди, в статистичних оглядах, в Україні також відсутня статистика щодо природних цукрозамінників, в т. ч. обсягів імпорту цукрозамінників, що свідчить про обмежені можливості подібних досліджень.

Мета статті – проаналізувати стан світового ринку природних цукрозамінників, зокрема стевії, виявити тенденції його інноваційного розвитку.

Викладення основного матеріалу. На ринку цукру відбуваються суттєві зміни. З одного боку є розвинуте виробництво, що забезпечує необхідні запаси цукру в Україні. З іншого боку є проблеми квотування експорту цукру, розширення напрямів його споживання в Україні. Створюється ситуація, за якою запаси цукру нікуди подіти. Вітчизняна цукрова галузь швидко втрачає свої позиції. Якщо ще в 1991 році Україна посідала одне з провідних місць у світі за площами посіву цукрових буряків (1,6 млн. га), та за виробництвом цукру – 10% світового виробництва бурякового цукру, то сьогодні частка країни у світовому виробництві ледь перевищує 1% [5]. Але і у цього виробника з'явилися конкуренти – цукрозамінники та підсолоджувачі, що непокоїть Національну асоціацію цукровиробників України «Укрцукор», Мінагрополітики. Використання цукрозамінників і дешевше, і технологічно простіше, якщо ціна цукру в середньому становить 650 доларів за тону, то синтетичних цукрозамінників – до ста доларів відповідно. Загальносвітова тенденція – зростання використання цукрозамінників – не минула і нашу країну. Ще на початку ХХІ ст. на українському ринку цукрозамінників майже не було, то зараз за різними оцінками завозиться цукрозамінників та підсолоджувачих речовин від 200 до 400 тис. т в цукровому еквіваленті, в т. ч. синтетичного походження, імпорт яких щороку зростає на 15-25%. [6]. Оскільки в Україні відсутній дієвий контроль за використанням цукрозамінників, це суттєво спрощує імпортерам ввезення різних підсолоджувачів на нашу територію.

Використання штучних підсолоджувачів несе небезпеку для здоров'я людини, це вже зрозуміли за кордоном, в деяких країнах їх навіть офіційно забороняють, тому зростає інтерес до природних цукрозамінників, в т. ч. до більш «здорових» і дорожчих продуктів на основі стевії, яка вважається безпечною для здоров'я і є найперспективнішим з сучасних підсолоджувачів. Незважаючи на високу вартість, виробники віддають їм перевагу у зв'язку з тенденціями турботи про здоров'я на споживчому ринку.

Згідно з прогнозами провідних експертів, у рамках цього тренду в найближчій перспективі продовжиться тенденція по створенню продуктів і напоїв без цукру або з пониженим вмістом цукру. Основний напрям по зміні рецептур напоїв і продуктів – зниження закладки цукру і цукрових сиропів. При цьому значення підсолоджувачів значно зростає, тому в багатьох країнах, включаючи Росію, активно вивчають процеси на цьому сегменті ринку, досвід яких корисний і для України.

Ринок цукрозамінників для харчової індустрії в Росії має істотний потенціал для зростання. Останніми роками частка цукрозамінників в загальному обсязі споживання цукру коливається на рівні 6-7%, в той час, як у світовій структурі споживання цукру цей показник досягає 20%, а в США на частку підсолоджувачів припадає близько 50% [7]. Російський ринок підсолоджувачів та цукрозамінників на сьогоднішній день майже повністю формується за рахунок імпорту. Оцінити обсяг виробництва і відповідно російський ринок харчових підсолоджувачів складно навіть самим гравцям ринку, оскільки у складі цих продуктів значну частку займає наповнювач, відсотковий вміст якого розрізняється для різних марок і виробників. Тому, зробиши загальну оцінку обсягів випуску підсолоджувачів, що використовуються в харчовій промисловості, можна виходячи з обсягів споживання імпортованих індивідуальних підсолоджувачів в цьому секторі. Експерти відмічають, і це підтверджує аналіз митної статистики, що на потреби російського виробника витрачається не більше 7-8% імпортованих монопідсолоджувачів. При цьому імпорт таблетованих цукрозамінників, що виготовляються на основі інтенсивних підсолоджувачів, становив у 2011 році 2 тис. т, а внутрішнє виробництво оцінюють приблизно в 2-2,5 тис. т. До однієї з тенденцій російського ринку відносять і підвищений інтерес до «здоровіших» і дорожчих продуктів на основі стевії та сукралози.

Розвиток ринку підсолоджувачів і цукрозамінників значною мірою пов'язаний з діяльністю компаній з виробництва жувальної гумки, оскільки не менше 70% добавок цієї групи, що імпортується в Росію, використовується саме для виробництва жувальної гумки, цукерок, льодяників без цукру. Застосування цукрових спиртів та інтенсивних підсолоджувачів дозволяє випускати продукти, споживання яких не провокує карієс. Сукупний середньорічний приріст виробництва жувальної гумки за період 2008-2011 роки становив в Росії близько 20% [8]. Важливим сегментом споживання для замінників цукру в Росії може стати сегмент здорового харчування, який на сьогодні знаходиться на початковій стадії розвитку. При цьому, 65% опитаних російських підприємців і 41% зарубіжних вважають напрям здорового харчування прибутковим. За оцінками експертів, сукупний середньорічний темп приросту російського ринку підсолоджувачів найближчим часом становитиме 2,7% в натуральному обсязі у зв'язку з розвитком ринку дієтичного і діабетичного харчування, турботою населення про стан свого здоров'я. Як видно з викладеного вище, на ринку цукру відбувається експансія в основному синтетичних цукрозамінників імпортного виробництва. В той же час, в Росії простежується тенденція пошуку здорових продуктів з використанням підсолоджувачів із стевії, чим досягається висока економічна ефективність виробництва, що також забезпечує гнучкість і стабільність в питаннях постачання та досягнення соціального ефекту.

Світове виробництво натуральних підсолоджувачів стрімко зростає останні декілька років. Згідно з експертною оцінкою, до середини наступного десятиліття натуральні речовини, що підсолоджують, становитимуть близько чверті глобального ринку інтенсивних підсолоджувачів.

Статус стевії, як світового інгредієнта, загальноновизнаний і вона впроваджена в лідируючі бренди безалкогольних напоїв, включаючи продукцію PepsiCo і Coca-Cola з нульовою або зниженою на 50% калорійністю. В якості харчового підсолоджувача стевія отримала популярність під маркою Truvia, створеною спільними зусиллями компаній Cargill і Coca-Cola, а також PureVia, розробленою в співдружності компаніями Whole Earth Sweetener, PepsiCo, PureCircle. Підсолоджувачі, отримані із стевії, – самий швидкозростаючий сегмент на ринку інтенсивних підсолоджувачів. Згідно з дослідженням Leatherhead International, в 2007 році їх частка становила тільки 1%, в 2009 році вона досягла 14%. Найбільший приріст спостерігається в США, 85% ринку підсолоджувачів із стевії належать Сполученим Штатам. У цій країні цим компонентам належить 21% американського ринку інтенсивних підсолоджувачів.

В 2010 році світові продажі стевії (сировина для виробництва натурального підсолоджувача) досягли 3,5 тис. тонн, зростання в порівнянні з 2009 роком становило 27% в натуральному вираженні. Загальна вартість ринку стевії в 2011 році досягла 285 млн. дол. За прогнозами компанії Zenith International, світовий ринок стевії до 2014 року досягне 11 тис. тонн, що у вартісному вираженні становитиме 825 млн. дол. [9].

Нині продукти і напої з використанням стевії виготовляються у багатьох країнах, з кожним роком збільшується кількість продуктів з нею, але світовими лідерами в цьому напрямі залишаються США і Японія. Так, частка продуктів і напоїв з використанням стевії становить в США 44% від загального виробництва цих продуктів, Японії – 14%, Франції – 8%, в Бразилії – 6%, Чилі – 5%. До того ж, оскільки у Франції використання стевії, як харчового інгредієнта, дозволене в 2009 році, Coca-Cola оголосила, що вона використовуватиме стевію (інгредієнт Truvia) у виробництві напоїв Nestea і Sprite в цій країні [10], що суттєво вплине на ринок цих продуктів. До недавнього часу однією з самих затребуваних галузей для застосування стевії вважалася індустрія безалкогольних напоїв. Так, в категорії газованих напоїв кількість нових продуктів зі стевією, виготовлених в 2003-2011 роках у світі становила 385, добавки – 380, снеки – 325, спортивні та енергетичні напої – 192, гарячі напої – 105, випічка – 87, підсолоджувачі побутові – 83, молочні продукти – 70, кондитерські вироби – 50, соуси і заправки – 50 [9]. Але останнім часом спостерігається тенденція зростання виробництва кондитерських і молочних продуктів із застосуванням стевії в якості підсолоджувача. Проте газовані напої, а також енергетичні та спортивні напої, як і раніше, беззастережно залишаються в групі лідируючих категорій по випуску нових продуктів із стевії.

На думку експертів, підсолоджувачі третього покоління, особливо стевія, є лише віхою на шляху розвитку індустрії речовин, що підсолоджують. Нині ведуться дослідження деяких інших натуральних високоінтенсивних підсолоджувачів рослинного походження. На горизонті постійно з'являтимуться нові підсолоджувачі, але тенденція до натуральних джерел речовин, що підсолоджують, збережеться відповідно до вимог споживачів. Подальша доля індустрії підсолоджувачів та цукрозамінників залежатиме від того, які з нових речовин, що з'являються, пройдуть через законодавчі механізми і потраплять в якості інгредієнтів до виробників інноваційних харчових продуктів.

Висновки. Цукрова галузь знаходиться на порозі глобальних змін: з одного боку – цукру повні комори, з іншого – існують проблеми його експорту (квоти) і внутрішньої реалізації. З'явилися також потужні конкуренти. Ім'я їм – цукрозамінники і підсолоджувачі. Синтетичні цукрозамінники в середньому більш ніж в у 5 разів дешевше цукру. Світові тенденції свідчать про швидке зростання ринку цукрозамінників. В Росії це вже зрозуміли і, незважаючи на обмежені умови вирощування природних цукрозамінників, почали активно проводити дослідження та вирощувати стевію в Ставропольському краї, в теплицях, створювати спільні підприємства з підприємцями з Узбекистану, де існують сприятливі умови для її вирощування. Експерти пророкують стрімке зростання попиту на природні цукрозамінники, в першу чергу на основі стевії: цей напрям відноситься до здорових продуктів і підтримується на законодавчому і фінансовому рівні у всьому світі. Відповідно до експертної оцінки, природні речовини, що підсолоджують, становитимуть близько чверті

глобального ринку інтенсивних підсолоджувачів до 2015 року. Природні цукрозамінники, отримані із стевії – найшвидше зростаючий сегмент на відповідному ринку.

Україна, як колишній провідний у світі виробник цукру, має реагувати на світові тенденції; не залишатись осторонь інноваційних процесів на ринку природних цукрозамінників. За даними досліджень Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН, Україна має сорти стевії власної селекції, технології її вирощування, перш за все в Криму, переробки і застосування в різних сферах споживання. Прийняття необхідних законодавчих регулятивних актів, захист інтелектуальної власності вітчизняних селекціонерів та технологів, розвиток виробничих потужностей шляхом залучення інвестицій в переробку стевії дозволить вітчизняним виробникам інноваційних продуктів на основі стевії посісти гідне місце на ринку цукрозамінників, захистити вітчизняний ринок від синтетичних підсолоджувачів та інших псевдоінноваційних продуктів.

Список використаних джерел:

1. Сахар: что вместо? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.homearchive.ru/health/h0084.html>>.
2. Нікберг І. Солодке без цукру. Цукрозамінники та підсолоджувачі у харчуванні людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.likar.info/diabet/article-35327-solodke-bez-tsukrut-sukrozaminniki-ta-pidsolodzhuvachi-u-harchuvanni-lyudini/>>.
3. Володін С. А. Інноваційна модель наукоємного ринку АПК [Текст] / С. А. Володін // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8 (50). – С. 133-142.
4. Володін С. А. Інноваційний розвиток аграрної науки [Текст] / С. А. Володін. – К.: МАУП, 2006. – 400 с.
5. У Комітеті з питань аграрної політики та земельних відносин відбулося обговорення стану і перспектив розвитку цукрової галузі в Україні. 21 лютого 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/72953.html>>.
6. Украинский рынок сахара страдает из-за импорта дешевых сахарозаменителей. 16.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isco-i.ru/free/newsall/news12/news02/n_10184.htm>.
7. Мурзин И. Изменим вкус к лучшему. Обзор российского рынка сахарозаменителей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.foodmarket.spb.ru/current.php?article=1513>>.
8. Курбатова Е. Все слаще, и слаще, и слаще. Краткий обзор российского рынка сахарозаменителей и подсластителей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.foodmarket.spb.ru/current.php?article=1747>>.
9. Стевия: глобальное наступление [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://bfi-online.ru/aviews/index.html?msg=2522&kk=>>>.
10. Глобальный рост рынка стевии в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.dairynews.ru/processing/globalnyy-rost-rynka-stevii-v-mire.html>>.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, нові продукти, натуральні підсолоджувачі, природні цукрозамінники, ринок цукрозамінників, стевія

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, новые продукты, натуральные подсластители, природные сахарозаменители, рынок природных сахарозаменителей, стевия

Keywords: innovations, innovation development, new products, natural sweeteners, natural sweeteners, Stevia

УДК 338.054

COMPARATIVE APPROACH OF DAMAGE AND LOSS CONCEPTS THROUGH ECONOMICS AND LEGAL PERSPECTIVES

Palekienė Oksana, PhD student, lecturer of Kaunas University of Technology, Lithuania

Bruneckienė Jurgita, doctor of social (economics) sciences, associate professor of Kaunas University of Technology, Lithuania

Orekhova Tatjana, doctor of economic sciences, professor of Donetsk National University, Ukraine

Palekienė O., Bruneckienė J., Orekhova T. Comparative approach of damage and loss concepts through economics and legal perspectives.

In nowadays economic, political and business life the concepts “economic damage” or “economic loss” are often used. Due to recently ended economic crisis, scientists, researchers, economists attempt to estimate the financial loss and evaluate economic damage. In order to perform their quantification, there must be clearly defined limits where, when and which concept, damage or loss, should be used. Therefore in this publication the theoretical interpretation of damage and loss concepts through economic (financial) and legal perspectives are presented. Because of depending on